

114 LIB. III. TR. III. DE TERTIO ET QUARTO PR. DEC. CAP. I.
sic fert timoratorum usus; tum quia Ecclesia tantum venditionem in publicis officinis prohibuit ratione scandali. Ita *Salm.* ex n. 280. cum *Sanch.* *Nav.* etc. et *Croix* n. 606. cum *Pal.* *Tamb.* et *Ills.*

An autem nomine mercatus vetentur etiam locationes, negotiations, et similia? Affirmat *Bus.* cum *Tab.* *Syl.* etc. Sed communius negant *Sanch.* c. 2. D. 26. n. 3. *Vio.* art. 2. n. 4 *Salm.* c. 2. n. 274. cum *Trull.* *Pal.* *Azor.* et *Leand.* Quia talis est sapientum consuetudo, qua videtur derogatum *Decretum S. Pii V Cum primum*, ann. 1565 et *Sacrae Congreg.* *Rituum ap. Salm.* n. 286. Hinc licitos esse omnes contractus, si fiant sine instrumentis, et Judicis auctoritate, dicunt *Sanch.* *Ills.* et alii apud *Croix* n. 606. Ideo venditionem magni momenti cum solemnitate *Mazzott.* d. §. 2. damnat de mortali; Sed *Viva* asserit ex commun. cum *Pal.* q. 9. art. 2. n. 4. quod permittatur confidere testamento, contractus celebrare; aliosque similes actus facere, qui non requirunt strepitum judicialem; Et revera, ubique inter nos in Festis stipulantur instrumenta; quamvis Notarii alicubi soleant ad hoc petere ab Ordinario generalem licentiam, quae ceterum communiter conceditur.

287. — « 3. Die Festo licet excommunicare, dispensare, judicem privatum informare, Advocatum consulere, consilia confire, cere, eligere, etc. quia non requirunt strepitum judicialem. *V. Bon. l. c.** (*Est communis apud Viva* q. 9. art. 2. n. 4. *Licitum est etiam conferre Beneficia, et etiam jurisdictionem exercere sine strepitu judiciali; Item emancipare, et etiam appellare.* *Viva ibid.*)* »

DUBIUM II.

Quæ causæ excusent ab observatione Festorum, ob
quas opera prohibita licita sint.

288. Qui possint Dispensationem dare ad laborandum? — 289. Qui nam laborantes excusentur ex Consuetudine? — 290. An vertentes segetes etc. An Barbitonsores, et Sutores? Et quid sufficiat ad notitiam consuetudinis? — 291. Quomodo excuset Pietas? — 292. An licet Die Festo verrere Templum, ornare Altaria, erigere Sepulchrum etc.? — 293. An licet laborare ad subveniendum pauperibus, vel locis piis? — 294. Quomodo excuset Caritas erga Proximum? — 295. Quomodo Necessitas? — 296. An excusentur famuli, à Domino coacti ad laborandum? — 297. An pauperes, reficientes vestes etc? — 298. An licet Die Festo coquere cibos, occidere animalia, confidere pastillos, et colligere fructus? — 299. An confidere panem? — 300. An mederi, conflare ferrum? coquere calcem, vitrum, etc. Et an ferrare equos? — 301. An licet laborare ob magnum lucrum? Et an ob id etiam omittere Sacrum? — 302. An ad vitandum otium? — 303. An excusentur Instauratores viarum etc. et Sartores perficientes vestes Die Festo? — 304. Quomodo excuset Utilitas ad publicam lætitiam?

DE ABSTINENTIA A SERVILIBUS. DUB. II.

115

— 305. Quomodo excuset Parvitas materiae? (Vide etiam de hoc lib. 6. n. 346.) — 306. An peccet graviter mandans suis famulis, ut laborent per horam? — 307. Unde sumatur gravitas materiae in forensibus?

« TALES præcipue sunt septem: Prima, *Dispensatio Episcopi*, vel habentis potestatem quasi Episcopalem, quales sunt Superiores Religionum; imò et Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum. *Suar.* c. 33. *Laym.* c. 4. n. 2. *Bon.* p. 1. n. 20. »

288. — In præcepto abstinenti ab opere servili dispensare potest primò Pontifex, ut supremus Legislator et Pastor, in omnibus festivitatibus, et pro tota Ecclesia. Secundò Episcopus in sua Diœcesi; et etiam Capitulum, sede vacante; necnon Prælati regulares erga suos Religiosos subditos, et eorum domesticos. Et notandum, quod Episcopi dispensare possint etiam in Festis communibus: notandum tamen, quod, si in iis dispensent sine justa causa, peccent graviter, et invalida sit dispensatio; secus, si dispensent in Festis synodalibus, sive particularibus loci. Tertiò Parochus dispensare potest, quando subditus nequit adire Episcopum, sed tantum ad tempus, et pro aliquo particulari casu. Ita *Sanch. Cons.* lib. 5. c. 2. d. 20. n. 2. *Caj. Sot. Nav.* *Suar.* *Pal.* *Azor.* *Trull.* cum *Salm.* c. 1. n. 359 et *Viva A.* 2. n. 13. qui notat, quod Vicarius Generalis etiam possit dispensare, sed tantum ex speciali mandato; nam ex generali ei non committunt illa, quae gratiam sapiunt, ut ait *Tamb.* l. 4. §. 2. n. 3. cum *Meroll.* *Barb.* et *Sanch.* Etiam verò præsente Episcopo, Parochi ex consuetudine possunt dispensare in minutis et frequentibus necessitatibus; in iis tamen rebus tantum, in quibus ex consuetudine introductum est ipsos dispensare, prout in jejunio, et in vacatione ab operibus servilibus in Festis. Ita *Viva loc. cit.* *Tambur.* ut supra n. 37. et c. 5. §. 7. n. 56. cum *Th.* et *Jo.* *Sanch.* *Spor de Leg.* c. 1. n. 349. cum *Suar.* *Mazzott.* de *Leg.* tr. 1. D. 4. q. 1. cap. 2. ac *Salm.* de *Leg.* c. 5. n. 40. comm. Censem autem *Elbel* de 3. *Prec.* n. 414. cum *Suar.* *Syl.* *Fill.* etc. quod, urgente necessitate, sufficit etiam dispensatio præsumpta, si Dispensator adiri nequeat. Hic autem notandum, quod habens potestatem ordinariam possit eam alteri delegare; non autem, si habeat delegatam. *Croix* n. 584. cum *Tamb.* etc.

289. — « Secunda, *Consuetudo*; nam sic licitæ sunt nundinæ illæ, in Festis passim haberi solitæ, et præparationes deliciorum non necessariarum, ut cupidiorum, placentarum, et similium ciborum artificiosorum, item emptiones, et venditiones rerum parvi momenti. *Bon. l. c.* *Laym. l. c.* »

290. — Hinc ex consuetudine *Salm.* c. 1. n. 347. et *Sanch.* apud *Viva* art. 2. n. 12. excusat eos, qui in area vertunt, ut separant segetes, et hortulanos rigantes olera. *Fernandez autem ap. Dian.* cum *Tamb.* n. 13. excusat Barbitonsores ex consuetudine (et idem ait *Viva ib.* dici posse de Sutoribus calceantibus novos calceos). Notat autem *Viva*, quod communius DD dubitent de

116 LIB. III. TR. III. DE TERTIO ET QUARTO PR. DEC. CAP. I.
 tali consuetudine approbata, de qua pariter dubitant *Sanch.* D. 27.
n. 1. et *Salm. c. 1. n. 343.* cum *Caj.* et *Tol.* Admittunt tamen
 probabiliter *Tourn.* t. 3. p. 348. *Coll.* 4. *Mazzot.* tom. 1. c. 2.
Croix lib. 3. p. 1. n. 591. *Elbel n. 417.* *Tamb.* §. 2. n. 13. et *Vioa l.* c. eos excusari posse, vel ex parvitate materiae, scilicet si
 unum, vel alterum tondeant, vel ex necessitate rusticorum, qui
 bus tantum Diebus Festis conceditur, ut tondeantur. Et id con-
 cedunt *Salm.* cum *Trull.* et *Pasq.* n. 341. non solum, quando
 rustici alibi habitant, ut admittit *Sanch.*, sed etiam in eodem
 loco, ubi degit Barbitonisor, ex consuetudine jam introducta.
 Excusant eos etiam *Vioa*, *Mazz.* et *Tamb.* cum *Fern.* ib. et *Croix*
cum Dian. et *Ills.* n. 591. ratione notabilis lucri cessantis, si alias
 à plerisque relinquerentur cum gravi jactura lucri; cum *Spor.*
n. 55. qui universè permittit id cum *Fern.* *Dian.* etc. ex consue-
 tudine fere ubique tolerata.

Notandum autem circa consuetudinem id, quod dicit *Vioa art. 2. n. 8.* scilicet, quod ad excusandum sufficiat probabilis
 consuetudo: sufficit enim, ut dicunt *Salm. de Leg. c. 6. n. 18.*
Salas, Gran. etc. dictum unius Doctoris eximii, etiam moderni,
 qui consuetudinem afferat. Bene autem advertit *Mazz. de 3. Præc. c. 2.* quod in dubio de consuetudine præferatur Præcep-
 tum, unde petenda est dispensatio; secus, si probabile sit adesse
 consuetudinem.

291. — « *Tertia, Pietas in Deum*, per quam licita sunt opera,
 » quæ proximè (non quæ remotè) spectant ad cultum Dei: ut
 » pulsare campanas, circumferre imagines, vel cruces in suppli-
 » catione. *Ornare* autem, et verrere templorum, ac similia, quæ ad
 » ipsum officium non spectant, si absque ratione in festum diffe-
 » rantur, venialia habentur. *Fill. n. 218.* *Bon. loc. cit.* »

292. — Quæritur hīc 1. an liceat in die festo verrere Tem-
 plum, coquere Hostias, ornare Altaria aut Ecclesiam tapetibus,
 tabulata erigere necessaria ad festivitatem, vel sepulcrum, et
 similia? Tres sunt sententiae. *Prima* sententia cum *Conrad.* et
alii apud Dian. dicit, hæc esse illicita sub gravi, nisi excusat
 rationalis causa, quia sunt verè servilia; sed hæc est contra
 communem. *Secunda* sententia cum *Vioa art. 2. n. 10.* *Suar. Tol.*
Croix n. 86. et *Tamb.* §. 2. n. 3. dicit, non esse servilia; sed si
 possent expediri die præcedenti, esset veniale transferre illa ad
 diem festum. *Tertia* sententia satis probabilis tenet, hæc ne sub
 levi quidem vetari in die festo: tum, quia est communis con-
 suetudo: tum, quia hæc opera per se proximè concurrunt ad
 cultum Divinum. Ita *Elbel n. 420.* *Salm. c. 1. n. 259.* cum *Dian.*
Pasq. Leand. etc. Notant autem *Vioa* et *Tamb.* ibid. quod scienter
 præparare tabulata in die festo ad videndam processionem, de se
 esset peccatum grave; sed, si non sint facta pridie, licite fiunt in
 die festo: et idem tenet *Mazzot. loc. cit.*

293. — Quæritur 2. an ob solam pietatem, sine actuali ne-
 cessitate, liceat in Festis laborare, scilicet confidere vestes pro
 pauperibus, colere agros Ecclesiae, vehere lapides et ligna ad

ejus ædificium, dealbare parietes templi? Affirmant *Angl.*
v. Feriæ, n. 9 et 28. *Tamb. v. Feriæ, n. 18 et 37.* *Gloss. in c. Con-*
questus de Feriis, v. Pietas, Sa, v. Fest. Vill. c. 22. n. 80. *Fill.*
tr. 27. n. 156. item *Perez, Sylv. Pal. etc. apud Sanch. cons. lib. 5.*
cap. 2. *Dub. 23.* Limitat tamen *Syllo.* modò non sit Diebus Do-
 minicis, et festis solemnioribus, nec usque ad ultimam fatigatio-
 nem. Moventur, ex eo, quod ex *c. Conquestus de Feriis*, excu-
 sentur judicialia, si necessitas urgeat, vel pietas suadeat: ergo
 similiter dicunt excusari servilia. Et hæc ratio non videatur
 sperrnenda, cum eodem jure Ecclesiastico, ut supra n. 265, ve-
 tentur judicialia ac servilia: In æquiparatis autem, ubi currit
 eadem ratio, eadem currit legis dispositio, ut ex communi diximus
 de *Leg. lib. 1. n. 106. in fin.* Negant verò alii licere, nisi actu
 urgeat necessitas, vel saltem, nisi interveniat licentia Episcopi;
 quia talia opera de se sunt servilia, et non nisi remotè concurrunt
 ad cultum Divinum. Judicialia verò, ut supra, de se non sunt
 servilia, et ideo permittuntur ob pietatem. Præceptum autem
 colendi Deum, abstinentia à servilibus operibus, est altioris
 ordinis, quam opera pietatis. Hæc secunda sententia mihi videtur
 certò probabilior cum *Sanch. l. c. n. 3.* *Pal. tr. q. D. un. p. 10.*
n. 2. *Bon. p. 3. n. 6.* et *Salm. cap. 1. n. 260.* cum *Suarez, Cajet.*
Nav. etc. comm. Hinc dicunt *Viva art. 2. num. 8.* *Tamb. n. 18.*
Sporer tract. 3. cap. 4. n. 53. *Ronc. cap. 3. q. 5.* et *Salm. n. 357.*
 tum solum licitum esse laborare, cum pauper actu graviter
 indiget; vel (prout addunt *Ronc.* et *Salm. ib. cum AA. cit.*)
 ita indiget, ut, nisi in festo laboret, non posset suæ necessitatí
 subvenire, et alias ipse pauper stipendum operariis non valeret
 solvere. Idem tenet *Escob. de 3. Præc.* dicens, licere extruere
 Ecclesiam, ejus agros colere, etc. si ipsa sit adeo paupercula,
 ut aliunde sibi providere non valeat. Advertit *Tamb. l. c. cum*
Fag. ad hoc non sufficere necessitatē communem, sed requiri,
 ut noscatur hujusmodi pauper in particulari, vel gravis et certa
 necessitas in aliqua Universitate. Loquendo autem de locis piis
Salm. n. 260. sic aiunt: « Cæterum, quia fere omnes Ecclesiæ
 » et Monasteria jam his temporibus egestate laborant: idcirco
 » pro his, sive pro Hospitalibus, Confraternitatibus, et similibus,
 » possunt licite homines laborare, Templa extruendo, segetes
 » metendo, agros colendo, etc. » Ita *Salm. ibid. cum Suar. Sot.*
Pal. Bonac. Trull. Caj. Sanch. etc. Sic pariter permittit *Mazzot.*
 laborare ad confiencia ornamenta necessaria pro Ecclesia in-
 digente.

294. — « *Quarta, Caritas* erga proximum; per quam liciti
 » sunt, et valent actus judiciales pauperum orphanorum, vidua-
 » rum et miserabilium personarum, ne expensis graventur. Sic
 » etiam possunt rusticorum, in parvis oppidis si alii diebus
 » adesse nequeant, causæ civiles agitari. Similiter licet pauperi-
 » bus, et infirmis, pro tunc egentibus, subvenire. Item emere,
 » et vendere rusticis, qui alii diebus impediuntur. » *Laym. cap. 2.*
n. 7. Vide *Dian. t. 1. R. 34.*

293. — « Quinta, *Necessitas* propria, vel aliena corporis, vel animæ; si nimurum sine gravi incommodo, aut detimento aliquid omitti non possit. » (*D. Th.* 2. 2. q. 122. art. 4. generaliter excusat, qui laborant ad vitandum damnum bonorum.)^a
 » Quomodo excusantur 1. *Judicia*, quæ celeritatem requirunt: v. gr. si latro foret fugitivus, nisi tunc caperetur. 2. *Servi*, et ancillæ coacti à dominis laborare, nec audentes recusare: quod si tamen frequenter contingat, eos deserere debent. *Suar. Laym.* loc. cit. »

296. — Famuli, coacti à Dominis ad laborandum in die festo, nisi sit in Festi contemptum, satis excusantur ob timorem gravis indignationis domini, aut gravis incommodi, v. gr. si timeant, ne dimittantur, quin possint statim, aut de facil' alium dominum invenire. Ita *Croix* cum *Illi*s. n. 593. *Ronc.* c. 3. q. 5. *Elbel* de 3. *Præc.* n. 377. *Viva* art. 2. n. 9. *Salm.* c. 1. n. 346. cum *Pal. Suar. Azor. Bon. Nao. Sanch.* Quòd si talis timor non adsit, verius dicunt *Sanchez* n. 18. *Salm.* n. 347. *Ronc.* *ibid.* contra *Bus.* ipsos teneri statim dominos deserere; nisi sint addiscentes, vel obligati ad famulandum usque ad certum tempus, si hi verè grave datum paterentur. Idem, quod de famulis, dicitur de filiis, aut uxoribus, quæ coguntur ad laborandum à viris, si nequeant renunciare sine timore gravis damni, aut gravis indignationis, ut *Viva* et *Salm.* *ibid.* cum *citat. A.A.* cum *Mazzot.*

297. — « 3. Excusantur iidem, et similes, reficientes suas vestes: cùm id alii diebus non possint. » (*cum Laym. et Spor.* n. 50.)^b 4. Pauperes, qui se, suosque alere non possunt, operantes privatim, sine scandalo, maximè quando multi dies festi concurrent. *Bon.* n. 13. » (*Cum Sanch.* lib. 2. D. 18. n. 15. et *Salm.* n. 331. cum *Azor. Suar. Pal. etc.*)^b

298. — « 5. Excusantur coqui, et culinarii. Certum est licere coquere cibos, ut *DD.* communiter cum *S. Th.* 2. 2. q. 122. art. 4. ad 5. » (*Et quod ad ipsos preparandos pertinet, licitum est etiam animalia occidere, et excoriare, si pridie commode non potuerit fieri, ut solet evenire in magnis Cicitatibus; non autem in oppidulis, nisi sit in tempore aestivo, vel nisi concurrent plura Festa.* *Sanch.* *dict.* D. 18. n. 6. cum *Salm.* n. 333.)^b »

Licitum esse etiam artocopis facere pastillos, saltem ex consuetudine, aiunt *Sanch.* n. 3. *Salm.* n. 334. cum *Sot.* et *Trull.* Sed merito negat *Tamb.* §. 2. n. 21. nisi sint pro cibo proprio tantum illius diei; vel iis opus esset ad publicam abundantiam, ut ait.

Utrum liceat confiscere cibos ad delectationem, putà sacchara condita, etc. Negant *Sanch.* n. 14. cui adhærent *Salm.* n. 328. et *Ronc.* nisi sint (ut dicunt *Salm.*) ad modum *victus diurni*; vel nisi occurrat improvisa aliqua specialis causa invitandi amicos, vel nisi, addit *Ronc.* tales cibi die antecedenti non sic comodè vel sanè fieri possint. Sed *Pal. apud Tamb.* n. 9. dicit, hos cibos, etsi superfluos, et ad delectationem confiscere, excusari consuetudine, et merito probabile putat *Tamb.* n. 10. cum

Fagund. Et consentit *Viva* art. 2. num. 6. vers. 2. cum *Azor.* et *Mazzott.* c. 2. pag. 408.

Permitunt etiam ex consuetudine *Mazzott.* *ibid.* *Vio.* *dict.* n. 6. et *Fag. Pal. apud Tamb.* *dict.* l. et n. 22. colligere fructus in die festo, etiam non necessarios ad usum diei, ut integriores serventur. Et hoc facilius permittendum, si periculum sit, ut ab aliis surripiantur, vel à pluvia contaminentur; Unde usu receputum est multis in locis, colligi in die festo olivas, castaneas, et alios fructus sylvestres. Certum est autem, licere in Festis præstare opera, quæ sunt necessaria ad usum quotidianum, ut sternere lectos, purgare domum, aut vestes, utensilia culinaria lavare, et similia. *Elbel* n. 394. cum *Sporer* n. 42. *Heno, etc.* communiter.

« 6. Excusantur pistores, laniones, et similes in oppidis populosis, et concursu festorum. » (*Dicit Tourn.* tom. 3. p. 348. *Coll.* 4. cum *Pontas*, et *Juenin*, bene excusari pistores, et vendentes merces, si aliter nequeant se suosque sustentare; vel, si non laborent, sint aliis graue incommodum parituri.)^b

299. — Utrum liceat confiscere, et coquere panem? Quoad pistores seu furnarios, ait *Viva*, eos communis à *DD.* non excusari, si possint illum confiscare die antecedenti; Et idem dicunt *Sanch.* D. 18. n. 3. et *Bonac.* part. 3. n. 9, sed excusant, si interveniat concursus Festerum, aut multitudo emporum, vel utilitas populi. Probabiliter tamen *Mazzott.* loc. cit. et *Salm.* n. 335. cum *Sa.* *Azor.* *Pasq.* *Leand.* etc. universè tales excusant, etsi ad panem conficiendum farinam cribrent, triticum terant. Ratio, tum, quia semper adest aliqua ex causis excusantibus, à *Sanch.* et *Bon.* mox assignatis; tum, quia panis diurnus est aptior ad victimum; et alias minima ejus penuria apta esset ad populum commovendum; tum, quia adest consuetudo Romæ, et crederem posse dici ubique *cum Sporer* n. 55.

Ita quoad pistores; sed quoad alios, an adsit consuetudo permittens confiscare panem? Merito dubitat *Tamb.* n. 9. nisi concurrent plura Festa; vel nisi panis coctus non sit satis aptus; vel denique nisi sit necessarius ad usum illius diei, ut dixi de pastillis, quia tunc reducitur ad præparationem proprii victimæ. Ita *Tamb.* n. 9 et 11. cum *Sanch.* *Bon.* et *Fag.* De lanionibus autem vendentibus carnes, vide dicta n. 298.

300. — « 7. Chirurgi, Pharmacopœia. 8. Conflatores ferri, et vitri, coctores laterum, calcis, etc. et quicumque, quorum opus semel cœptum non potest interruptri sine damno. »

Licitum est coquere calcem, vitrum, saponem, quia talium coctio plures requirit dies; et haec potest aliquando etiam inchoari die festo ad vitandum grave damnum, ut *Sanch.* n. 21. et *Sot. Pal. Trul. Nao. etc.* cum *Salm.* d. n. 348.

Licitum est pariter ferrare equos itinerantium, vel eorum, qui summo mane iter sunt acturi, aut in agrum egressuri ad laborandum; nam alias grave damnum paterentur. Est commune, *Salm.* c. 1. n. 553. cum *Sanch.* n. 14. *Sot. Trull. Nao. etc.* ac

Mazzott. dict. c. 2. Idcirco pariter possunt refici vomeres eorum, qui aliter die sequenti laborare non valerent. Sic etiam reficere vias, pontes, ut *Mazzott. ibid.*

“ 9. Excusantur molitores (*Vide supra Dub. 1. n. 277.*), et naucleri pendentes à ventis. 10. Piscatores halecum, thymnorum etc. qui certo tantum anni tempore id possunt. ”

501. — Quæritur hinc 1. an occasio querendi magnum lucrum excusat ab exercendis servilibus in die festo? Duplex est sententia probabilis. Prima affirmat, ut tenent *Caj. Summ. v. Festor. violatio. Angel. v. Feria. n. 34. Armilla v. Festum. n. 20. Holm. tom. 1. pag. 287. n. 546. v.* Quarta. *Sanch. Cons. lib. 5. c. 2. dub. 10. cum Palac. Rosell. et Alcoz. P. Zachar. l. 3. p. 1. num. 588. Renzi de III. Praec. cap. 3. q. 13. Spor. de 3. Praec. c. 4. n. 51. Mazzot. c. 2. Elbel n. 402. Bon. p. 3. n. 15. Vio. art. 2. n. 9. in fin. Tab. c. 3. §. 2. n. 80. cum Dian. et Fill. Sayr. et aliis apud Salm. c. 1. n. 349.* Ratio, quia amissio magni lucri (scilicet extraordinarii, non autem mercedis diurnæ) idem est ac magnum pati damnum; ideo in c. *Licet de Feriis* Alexander III dispensasse fertur, ut possent capi halecia in Dominicis et aliis Festis, exceptis solemnioribus (sed non sub mortali, ut notat *Sanch. n. 4.*) Idque *Bus. hīc cum Gob. Caj. Nao. apud Sanch.* recte extendunt ad punctionem thymnorum. Secunda tamen sententia, quam tenent *Ronc. c. 3. q. 5. R. 11. et Salm. ibid. n. 350. cum Suar. Reginald. Pal. Abul. etc.* negat eam excusare, qui, ut dicunt, non est idem amittere lucrum ac damnum pati. Sed prima sententia est fortè magis probabilis, cùm communiter illi, qui laboribus se sustentant, raras habeant occasiones talis magni lucri acquirendi, et existimant magnum damnum se sustinere, quando magnum lucrum amittunt; in idem enim revera coincidunt, aliquid amittere et prohiberi acquirere, quod amplius acquiri non potest, ut ait *Spor. dict. n. 51.* nam in l. un. C. de sent. magnum lucrum cessans gravi damno æquiparatur. Saltem in tali circumstantia dicendum videtur, præceptum Festi, prout humanum, non obligare cum tanta jactura, ut ait *Tamb. Necnon Ronc. d. 1.* non negat saltem excusare magnum lucrum speratum, si esset tale, quod ex eo posset quis, multas necessitates patiens, sibi providere et suis, cum *Suar. Reg. ex Fill.*

Ob eamdem rationem probabiliter dicunt *Tamb. cap. 1. §. 2. n. 7. Mazzott. de 3. Praec. cap. 3. §. 2. contra Salm. n. 352.* excusare etiam ab auditione Sacri notabilis lucri amissionem. Vide *inf. Dub. 5. n. 532.* Merito autem reprobant *ib. Salm. illud,* quod adhuc probabile putat *Tamb. cap. 1. §. 3. n. 9.* (et ei consentit *Viva q. 4. a. 3. n. 12.*) posse aliquem proficisci die Sabbati ad venandum in nemore longinquum, licet die Dominicæ ibi non possit audire Missam. Communiter enim (ait *Tamb.*) excusantur itinerantes, et vectores mercium, qui pridie Festi iter aggrediuntur. Qui vero die Jovis venatum iret, communiter excusatur *apud Vio. ibid. cum Sanch. March. et Pal.*

502. — Quæritur 2. an excusat ratio otii vitandi? Adsunt tres

sententiae. Prima cum *Suar. Comit. et aliis ap. Croix. n. 586.* omnino negat, quia prius finis otii vitandi non potest efficere, ut servile opus servile non sit: sed haec ratio non persuadet, quia causa, quando est justa, licet naturam operis non mutet, tamen excusat. Hinc secunda sententia quam tenent *Sa. Sylz. et sequitur Laym. l. 4. Tr. 7. c. 4. n. 2. in fine, et Mazz. cum Pelliz. et Burgh. ap. Croix.* excusat eos, qui, nisi laborent, occasione otii versantur in probabili periculo peccandi. Si enim dicunt, excusat periculum damni temporalis, tanto magis debet excusare periculum spiritualis. Hanc sententiam admittunt *Tamb. 3. §. 9. n. 18. Viva art. 2. n. 19. Sanch. dist. 15. n. 13. Croix d. n. 586. Zachar. l. 3. p. 1. n. 586.* tantum in casu, quo urget tentatio, quæ aliter vinci non posset, nisi laborando. Et sic etiam verè loquitur *Laym.* qui ideo dicit *cum Vico, et Spor. n. 54.* rarò talem necessitatem laborando accidere; et haec est tertia sententia, cui libenter subscribo.

503. — « 11. Excusantur instauratores fontium, pontium, viarum publicarum, et similium, quæ moram non patiuntur. » 12. Sartores in operibus necessariis, ut funeribus, nuptiis, etc. » si aliter fieri non possit, ut satisfaciant. »

Sartoribus, qui in diebus profestis vestes suere non potuerint, licet eas perficie in Festis, urgente necessitate, y. gr. funerum, nuptiarum, et similium; putat (dicunt *Salm.*) si advena caret vestibus decentibus: decentia enim status istius illos excusat. Ita *Salm. c. 1. n. 344. cum Laym. c. 2. n. 2. Trull. Dian. Pasq. Eos excusant etiam Viva a. 2. n. 7. Mazzot. c. 2. Spor. n. 50. et Croix n. 562. cum Laym. et Dian.* si alii expectent ad usum vestes promissas: Sed intelligendum (ait bene *Croix*) si aliter Sartores passuri essent grave incommode. Idem dicunt *Salm. ib. de Sutoribus cum Vico n. 12. et Mazz.* qui excusant calceantes novos calceos, ex consuetudine introducta.

« 13. Item Agricolæ, ad cavendum damnum, ruri laborantes, » ut, si ob pluviam imminentem segetes, vel fœnum congregent, » Bon. n. 13. Fill. n. 211. * (Croix. n. 558.) *

« 14. Denique excusant etiam mercatores, qui clausis tabernaculis quedam vendunt, cum præsupponere possint, emporibus ea tunc esse necessaria, nec eos alias commodè emere posse. » * (Vide supra n. 286.) * De supra dictis Vide *Suar. Fill. Laym. Bon. ll. cc.*

504. — « Sexta, Utilitas, non simpliciter necessaria, sed ad communem lætitiam, vel splendorem: sic enim licet in adventu vel ortu Principis laborare, ut perficiantur theatra, ignes, vestes, etc. Quanquam monet recte *Suarez*, præstare in hoc casu petere veniam à Pastoribus. Vide *Bon.* »

Licitum esse constat, ob publicam causam, et honestam necessitatis, vel lætitiae, putat ob victoriæ, adventum, vel ortum Principis, etc. confidere vestes, theatra, et similia. Extendunt, haec fieri posse etiam ob recitandam comœdiam, *Sanch. D. 18. n. 27. Tol. et Trull. Pasq. ap. Salm. c. 1. n. 354.* qui à fortiori

extendunt ad taurorum agitationes; dummodo talia die profecto præveniri non potuerint. Ratio, quia talia signa lætitiae sunt Reipublicæ moraliter necessaria: et ideo permittuntur ex consuetudine. Nam ad hæc omnia, ut notat *Viva*, sufficit probabilis necessitas, aut probabilis consuetudo. Sic pariter permittit *Mazz.* d. c. 2. confidere theatra, vestes famulorum, etc, causa nuptiarum, si pridie perfici nequivident.

305. — « Septima, excusat item, saltem à gravi peccato, » paritas operis, seu temporis. Unde grave non videtur una » hora laborare, ut habet *Suar.* l. 2. de fest. c. 32. maximè, ut » notat *Laym.* si labor non sit nimis servilis, et fatigans corpus. » Imò durum videtur mortalis damnare, si quis duas aut tres » horas impendat. V. *Fill.* tr. 29. c. 1. q. 1. n. 105. »

Quæritur 1. quænam in hoc sit gravitas materiæ. Aliqui Canonistæ ap. *Suar.* ut avert *Salm.* c. 1. n. 319. ponunt pro materia gravi tertiam partem diei; sed hæc opinio communiter rejicitur. Alii contra nimis rigorosè ut *Azor.* *Bon.* et *Rag.* ap. *Croix* n. 594. ponunt unam horam, et hos impugnant *Suar.* et *Pal.* maximè, ut notat *Bus.* cum *Laym.* si labor non sit nimis fatigans. Alii ponunt pro materia gravi duas horas, ut *Ronc.* c. 3. q. 5. R. 5. cum *Sanch.* *Trull.* et *Salm.* c. 1. n. 320. cum *Pal.* *Elbel* n. 395. *Holz.* n. 545. Ethanc *Spor.* ac *Mazz.* cum *March.* vocant communem sententiam. Idem sentit *Hенно ap. Tour.* p. 350. si labor sit valde servilis; ut cædere lapides, fodere terram, etc. In aliis autem requirit tres horas. Alii verò genericè loquendo, requirunt ad materiam gravem (et non improbabiliter) duas saltem, et aliquantulum plus, quædam duas horas, ut *Viva* cum comm. ut asserit, et *Dian.* *Gran.* *Henr.* *Bassæus*, *Leand.* *Vall.* *Illi.* ap. *Salm.* n. 319. in fin. et ap. *Croix.* d. 1. cum *Tamb.* cap. 3. §. 2. n. 1. qui dicit, esse hanc sententiam nostra ætate jam receptam. Alii ut *March.* et *Gob.* ap. *Croix ib.* requirunt tres horas; quod *Viva* et *Mazzott.* etiam admittunt si aliqualis necessitas, vel alia causa concurreret, per se sola non sufficiens ad excusandum. *Bus.* pariter cum *Fill.* ait durum esse damnare peccati mortalibus laborem duarum, vel trium horarum. Consentit *Croix lib.* p. 1. n. 564. et concludit, quod communior, et probabilior nunc sit sententia, non esse mortale, nisi laboretur saltem multum ultra duas horas, putà duas horas cum dimidia.

306. — Quæritur 2. an peccet graviter, qui die festo mandat sex famulis, ut laborent per horam, *Coninch.* in *Clypeo* tom. 3. art. 5. affirmat, et pariter non negat *Arsdek*, cuius opinionem dicit probabiliorem *Croix* c. 581. casu, quo dominus mandat, ut laborent successivè; nam, si eodem tempore, consentiunt omnes cum *Sanch.* *Bon.* *Trull.* etc. ibid. n. 580. non esse mortale. Cæterum probabilior et longè communior est sententia quod in utroque casu non est mortale, ut *Viva* art. 2. n. 11. cum *Bon.* *Sanch.* *Dec.* l. 1. c. 4. n. 12. *Ronc.* c. 3. q. 5. in fine. et *Salm.* c. 1. n. 324. cum *Trull.* *Dian.* *Pasq.* Ratio, quia opera famulorum non uniuntur in unum: nequit autem dominus peccare magis,

quædam ipsi famuli, qui tantum leviter in hoc peccarent, cum leviter tantum unusquisque deficeret ab obligatione vacandi Deo. Secus certò esset, si dominus uni famulo mandaret ut plures laboraret in die festo usque ad materiam gravem.

307. — « In forensibus autem, et judicialibus materiæ quantum titatem non ex quantitate temporis, sed qualitate operis desument, monet *Escob.* E. 3. c. 3. n. 14. ex *Palao lib.* 1. tract. 9. » d. 2. p. 3. n. 4. Sic grave peccatum esse asserit venditionem » rei magni momenti, cum magna solemnitate, licet brevi tem- » pore fieret. Quod intellige (secundum prædicta) nisi consue- » tudo, vel necessitas excusat. (*Vide dicta* n. 286. in fine.) »

DUBIUM III.

Quæ opera diebus Festis præcipiantur.

308. Quomodo præcipiat Diebus Festis auditio Concionis, et Missæ? Et Parochis concionari? Remissive ad n. 269. — 309. An satisfaciat recitans sub Missa Officium, etc. An inserviens Missæ? — 310. Quænam omissione sit gravis in audiendo Sacro? — 311. An siceat audire successive duas Missas dimidiis? — 312. E quo loco possit audiri Missa? — 313. An in audienda Missa requiratur attentione interna? — 314. An satisfaciat confitens peccata tempore Missæ? — 315. An extasim patiens? — 316. An dormitans? — 317. An confabulans, se vertens, aut calceans, aut deambulans, aut colligens elemosynas, canens, etc.? — 318. In qua Ecclesia audienda sit Missa? — 319. Quinam satisfaciant audiendo Missam in Oratoriis privatis? An satysfaciant audientes in littore, aut Castris?

308. — « RESP. præcipitur. 1. Auditio concionis, non tamen sub mortali, nisi quatenus, quisque tenetur discere necessaria ad salutem. V. *Trid.* sess. 24. cap. 4. de Reform. *Fill.* htc c. 8. » *Bon.* t. 2. d. 5. qu. 1. p. 2. n. 27. *Suar.* etc. Dixi, nisi quatenus, etc. quia homines rudiiores, ignorantes præcipua Mysteria Fidei, ea præsertim, quæ sub gravi obligatione eos scire teneri dictum est supra l. 2. tr. 1. c. 1. tenentur lege caritatis (si alias ea commode addiscere non possint) sub gravi peccato concioni, vel potius catechesi interesse. *Bon.* d. 2. in *prac.* 3. n. 28. addens, eo casu concionem etiam Missæ præferendam esse. *Trull.* l. 3. c. 1. d. 4. n. 12. *Fag.* etc. (*Quando autem Episcopi teneantur concionem facere: Vide dicta* n. 269. v. *Hic obiter*) Præcipitur 2. speciali præcepto, obligante sub mortali, audire Missam, hoc est morali, et humana assistentia, sive præsentia eius interesse. Est communis ex cap. omnes fideles, et ex c. Missas de consecrat. dist. 2. contra *Ang.* et *Rosellam*, qui semel vel iterum negligere, dicunt esse veniale. (*Est præterea damnata haec propos.* ab *Innoc.* XI propos. 52.) Obligat hoc præceptum omnibus festis omnes baptizatos usum rationis habentes: non autem infantes, amentes, vel catechumenos. Ratio prime partis, est quia est universale. Ratio secundæ est quia assistentiam humanam habere non possunt. Ratio tertiae est